

ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА

Андрій КРИСОВАТИЙ

ПОДАТКИ ТА ІНФЛЯЦІЯ: ФІЛОСОФІЯ ЗАЛЕЖНОСТІ

Розглянуто концептуальні основи взаємозв'язку між дефініціями податки і інфляції. На основі моніторингу основних положень теорії державних фінансів сформульовано парадигму залежності економічного зростання та рівня інфляції в державі від особливостей державної політики в сфері перерозподільних відносин.

Conceptual fundamentals of interrelation between the definitions "taxes" and "inflation" are considered. The paradigm of economic growth and inflation level dependence on the peculiarities of state policy in the taxation sphere is formulated on the basis of main principles monitoring of the state finances theory.

У процесі розвитку сучасної транзитивної економіки ступінь державного втручання, а у рамках останнього – вибір адекватної податкової політики, що дозволяє запобігти зростанню інфляції, мають особливе значення. Жодна з відомих нині ринкових економічних систем не функціонує стихійно. Всі вони являються об'єктами державного регулювання. При цьому напрямки й форми державного втручання змінюються відповідно до ситуації, що склалася у економічній системі.

Маніпулювання податками й розмірами видатків бюджету, контроль за цінами є одними з головних інструментів, за допомогою яких уряд може сприяти подоланню інфляції.

Мета даної статті – дослідження філософії зв'язку між податковою політикою та інфляцією. Такий зв'язок не тіль-

ки в Україні, але і у світовій фінансовій системі тільки починає детально обґрунтовуватися та аналізуватися, без застосування конкретних теорем та вимірників для визначення ступеню такого зв'язку, оскільки вони ще не винайдені. Тому найчастіше висвітлення економіки цього питання доки відбувається шляхом пошуку і формулювання категорій та принципів, в яких можна було б не тільки виявити і довести взаємний вплив податків та інфляції, але й обґрунтувати критерії оцінювання результатів діяльності уряду у цьому напрямку з точки зору суспільного блага.

При цьому, аналітиками з цього питання використовується не тільки суто економічний понятійний апарат, який притаманний позитивній економіці, яка воліє розглядати певні економічні ситу-

ації, насамперед, за допомогою вимірюваних результатів. Розуміючи, що в межах позитивної економіки немає місця для понять "суспільні інтереси", "справедливе оподаткування" і уявлень, яким в ідеалі має бути світ, тільки з її позицій неможливо надати оцінку дій у справах загальнодержавних фінансів. Втім, згідно із філософськими міркуваннями, призначення держави не утилітарне. Цінність держави у бутті людини охоплюється поняттями ідеалістичного світогляду, тому рішення у сфері державних фінансів щодо їх впливу на добробут громадян чи на розвиток виробничої сфери оцінюються також з позицій нормативної економіки, яка оцінює наслідки реальних подій в термінах "добрий" або "поганий", тобто, в категоріях філософії, і насамперед такої її складової, як етика. Саме тому, у цій статті аналіз зв'язку змін у податковій політиці з інфляцією подано як філософію залежності.

Наукове підґрунтя для трансформації податкової політики в контексті оптимального впливу на інфляційні процеси закладено відомими вітчизняними та зарубіжними вченими-економістами. Серед зарубіжних вчених варто відзначити праці Ш. Бланкарта, У. Петті, А. Сміта, Д. Рікардо, І. Канта, П. Прудона, М. М. Алексеєнко, Дж. Сакса, Е. Ліндла, К. Вікселя, А. Пігу, І. Озерова, Дж. Кейнса, М. Уейденбаума, А. Вернса, Г. Стайна, У. Фелнера, Г. Уоліча, А. Лаффера, К. Джозефа, Дж. Хау, А. Селдона. До вітчизняних науковців, які займаються проблемами оподаткування, слід віднести В. Андрущенка, В. Вишневського, В. Гейця, А. Даниленка, О. Данилова, Т. Єфименко, В. Загорського, Ю. Іванова, О. Кириленко, І. Лютого, І. Луніну, А. Поддєрьогіна, А. Соколовську, В. Суторміну, В. Федосова, С. Юрія.

Наукова думка виробила дві головні концепції антиінфляційних заходів,

що спираються на кредитно-грошову і фіскальну політику. Це – заходи або безкомпромісної боротьби з інфляцією, або адаптації, пристосування до життя в умовах інфляційної нестабільності. Перший метод реалізується шляхом змін у системі оподаткування (як правило підвищення податків) та введенням жорсткого державного контролю цін та зарплати. Другий метод – це індексація доходів, застосування механізму коригування процентних ставок відповідно до темпів інфляції та ін. До того ж необхідною є повна адаптація усіх економічних інституцій до функціонування в умовах інфляції. Адаптаційна політика має свої недоліки: кошти на компенсаційні надбавки населенню треба брати з державного бюджету, тобто врешті-решт через податки, або робити грошову емісію, що знову призведе до зростання інфляції.

Як правило, в умовах боротьби з інфляцією ці методи використовуються комплексно, що дає більш виражений ефект, і дозволяє пом'якшити труднощі, які припадають на долю економіки країни.

У світовій фіскальній практиці досить вдало при регулюванні інфляційних процесів зарекомендувала себе політика податкового регулювання доходів (TIP), орієнтована на використання податків і створення у фірм та робітників стимулів не піднімати ціни й зарплату.

TIP – це система, при якій за допомогою складових податкової системи фірми й зайняті на них робітники заохочуються або караються залежно від зростання рівня цін й зарплати.

Розглянемо ціновий різновид TIP. Так, фірмам повідомляють, що рівень сплачуваних ними податків залежить від зростання цін на їх продукцію. Наприклад, підвищення цін до 5% не викликає ніяких штрафних санкцій, за кожний наступний відсотковий пункт уряд збільшує ставку оподаткування. Податкова

ставка може збільшуватись, скажімо на 2 пункти (з 25 до 27%) за кожний відсоток приросту цін на продукцію фірми.

За умов реалізації такої політики підвищення цін коштуватиме фірмам надто дорого. Отже, в них з'являється стимул не допускати значного збільшення цін. Зростання цін по всіх фірмах, таким чином, буде меншим, й темпи інфляції скоротяться. Подібний механізм може бути реалізований й у відношенні зарплати.

Згідно з вищесказаним, фахівцями пропонується ввести до схеми розрахунку основного податку антиінфляційний коефіцієнт. Його призначення – забезпечити зацікавленість товаровиробника у відповідності темпів зростання товарної і грошової мас, зниженні існуючих темпів інфляції на внутрішньому ринку.

Отже, можна зробити висновок, що на практиці існує дуже тісний взаємозв'язок між оподаткуванням та контролем цін і цим користуються уряди, коли ставлять собі за мету поставити у не вигідне становище тих господарюючих суб'єктів, які надто інтенсивно піднімають ціни на товари та послуги, стимулюючи при цьому інфляційні процеси. Таке коригування цін державою за допомогою податкової системи відноситься до непрямих методів контролю за цінами і інфляцією.

В процесі стримування інфляції податки відіграють двоїсту роль. Скорочуючи доходи, що виступають як джерела витрат для споживачів, високі податки носять антиінфляційний характер. Однак, податки можуть також збільшувати витрати виробництва, підвищуючи через це рівень цін на товари.

Розглянемо ті спотворення в оподаткуванні, які викличе неочікувана інфляція.

У разі, якщо податкова система країни має труднощі з адаптацією до інфляційних процесів, виникають такі складні проблеми:

По-перше, із зростанням рівня цін частка податкових виплат у загальному

обсязі реальних доходів збільшується, породжуючи, таким чином, ефект прогресивного зростання податків. Якщо б податки знаходилися у постійній пропорції до номінальних доходів незалежно від розміру останніх, у цьому не було б ніякої проблеми, оскільки в такому разі люди сплачували б однаковий, незалежний від рівня цін відсоток своїх доходів у вигляді податків. Але, оскільки, норма оподаткування при використанні його прогресивної форми має тенденцію зростати разом з рівнем номінальних доходів, то інфляція, призводячи до збільшення номінальних доходів, тим самим збільшує й частку податків у складі реальних доходів.

Друга проблема пов'язана з оподаткуванням капіталу. Ця проблема дуже складна, оскільки зростання капіталу, пов'язане з приростом ринкової вартості активів, реагує на інфляцію більш оперативніше, ніж реальні прибутки на цей капітал. Жодній країні не вдалося досягти суттєвого успіху у нейтралізації наслідків впливу інфляції на оподаткування капіталу. Деякі фахівці у сфері податків навіть вважають, що найбільша шкода від інфляції полягає саме у тому, що вона збільшує фактичне оподаткування капіталу.

Подібна проблема оподаткування виникає й по відношенню до доходів у вигляді відсотків на капітал. Візьмемо простий приклад. Припустимо, що інфляція збільшується з 5 до 10% й відсоткові ставки зростають разом з інфляцією в пропорції один до одного, як це й припускається залежністю Фішера. Із збільшенням номінальної відсоткової ставки на 5 пунктів реальна відсоткова ставка до сплати податків не змінюється. Але, якщо номінальний доход на відсотки оподатковується в розмірі, скажімо, 28%, то уряд забирає у вигляді податку 1,4 відсоткового пункту (0,28 5%) з сукупних п'яти пунктів інфляційної надбавки, скорочую-

чи, таким чином, реальну суму доходів за відсотками після сплати податків, що отримують кредитори. У цьому разі кредитор фактично несе збитки в наслідок дії інфляції, тоді як уряд має зиск. Такі умови дестимулюють кредиторів, що й є одним із негативних ефектів інфляції.

Слід відмітити, що теоретично можливим є більш швидке зростання відсоткової ставки до сплати податків ніж збільшення інфляції, що зберігає реальну відсоткову ставку постійною.

Очікувана інфляція викликає втрати в економіці, якщо інститути влади адаптовані до неї не повністю. Подібні втрати стають особливо істотними в умовах контролю ставки банківського проценту, неадекватного оподаткування доходів й прогресивного зростання податкових ставок, що збільшують податкові платежі. Під адекватним оподаткуванням в умовах інфляції мається на увазі такий метод стягування податків, за якого не оподатковується інфляційний компонент приросту активів. Розглянутий вище негативний вплив інфляції на податкову систему, змусив багато країн "індексувати" податкові закони, щоб запобігти збільшенню податків, яке спричиняється інфляцією. Використання "стримуючої" податково-бюджетної політики є одним із шляхів усунення загрози інфляції.

Як відомо, будь-яке втручання в функціонування економіки, що затримує пересування кривої сукупного попиту вгору або змушує її зсуватися вниз відносно кривої сукупної пропозиції буде стримувати темпи інфляції. Аналогічного ефекту можна було б досягти, якщо б було можливо вплинути на сукупну пропозицію. Такий підхід до економічної практики став відомим як "концепція пропозиції".

Інфляція впливає не тільки на фінансовий стан працівників та підприємців. Вона зачіпає й інтереси держави. Так,

в умовах інфляції відбувається свідоме відстрочення платниками сплати податків до державного бюджету, що дає змогу останньому розраховуватись з державою знеціненими грошима. Це явище інфляційного оподаткування в науковій літературі отримало назву "ефекту Олівера – Танзі" (за іменами його дослідників Хуліо Олівера та Віто Танзі). Цей ефект коротко можна сформулювати наступним чином: будь-яка інфляція зменшує податковий тягар. Цей ефект проявляється з більшою силою в міру зростання темпу інфляції та відстрочки часу сплати податків.

Водночас необхідно зазначити, що інфляція, послаблюючи податковий тягар, зумовлений висвітленими вище причинами, породжує й іншу, зворотну тенденцію.

По-перше, посилення податкового тягара відбувається з причини вилучення із доходу, що підлягає оподаткуванню, амортизаційних відрахувань, які визначаються (як правило) не на відновний, а на початковій вартості основного капіталу. Інфляція за цих умов знецінює амортизаційні відрахування і посилює податковий тягар на підприємства, знижуючи стимули до виробничого інвестування.

По-друге, зростання інфляції, зумовлене додатковою грошовою емісією, примушує громадян сплачувати ще один податок, який не передбачений жодним податковим законодавством. Цей податок називають інфляційним.

В Україні переваги поєднання окремих методів державного регулювання використовуються вкрай незадовільно. Неважко переконатися, що реально здійснені заходи суттєво відрізнялися від тих, що здатні були забезпечити ефективність політики макроекономічної стабілізації. Основна концептуальна суперечність та практична складність вирі-

шення проблеми вітчизняного реформування економічного базису суспільства полягає у невідповідності між жорсткою грошово-кредитною політикою НБУ та м'якими бюджетними обмеженнями, яких дотримувався уряд. Жорсткий контроль за монетарними агрегатами після проведення грошової реформи у 1996 році не був підкріплений запровадженням інституту банкрутства. Уряд широко застосовував практику різноманітних пільг і дотацій за рахунок державного бюджету, а це, в свою чергу, призвело до неефективного перерозподілу акумульованих податкових надходжень і до їх постійного дефіциту та стимулювання інфляції.

Не підтримана відповідними заходами державного регулювання, монетаристська технологія кількісного регулювання грошової маси в умовах незрілих ринкових відносин зумовила заміщення відсутніх грошей категоріями неплатежів та бартеру. Надшвидка та недостатньо забезпечена у правовому плані приватизація призвела до:

- криміналізації економічних відносин;
- мінімізації значення держави як власника засобів виробництва;
- ігнорування принципів системності;
- відторгненню відповідних конструкцій монетаристської моделі (у даному випадку).

Політика податкової лібералізації за відсутності економічних передумов реальної економічної свободи на ринках капіталів, грошей, товарів і послуг, робочої сили, повноцінної приватної власності ускладнила для більшості підприємців ведення ефективної господарської діяльності. У результаті різко ускладнилися радикальні зміни економічної системи та виконання державою її функцій. Це було головною помилкою

на етапі реформ, оскільки не дало змоги реалізувати можливості "шокової політики" та зберегти високу ефективність регуляторного потенціалу податкової політики уряду.

Істотний відрив від реальних можливостей виконання бюджету за доходами призводить і до невиконання витратної частини бюджету. Український уряд навіть за умови жорсткої грошово-кредитної політики більшу частку дефіциту бюджету намагається фінансувати через емісію грошей. Тенденція до зменшення дефіциту бюджету, що простежується за останні роки, зумовлює незначні масштаби такої емісії. Проте ризик безконтрольної інфляції все ще має місце.

Боротьба з інфляцією довгий час була самоціллю економічної політики, що не призводило до економічного зростання, оскільки поза увагою залишалися інші складові, які здатні були стимулювати таке зростання. Маневрування бюджетним балансом, зумовлювалося, головним чином, не потребами економіки, а необхідністю сплати державних боргів. Не відкидаючи об'єктивності такої потреби, разом з тим, стоїть невідкладне завдання підвищити ефективність управління цими зобов'язаннями для того, щоб обсяги коштів, які спрямовуються на виконання боргів, були співставними з розмірами щорічного приросту ВВП. Відкачування бюджетно-податкового потенціалу (у 2005 р. 14,5% податкових доходів спрямовувалося тільки на обслуговування державною боргу) свідчить про відсутність гнучкої боргової стратегії та невикористання широкого кола економічних заходів, які пропонує наука та практика. У результаті це означає подальше звуження регулюючої ролі держави на противагу задекларованій стратегічній тезі, що політика економічного зростання може стати результативною лише за умови

посилення дієздатності держави, ефективного виконання нею своїх функцій. На жаль, така позиція системного підходу не знаходить належного втілення при визначенні фінансової політики.

Проблема державного боргу в Україні належить до кола проблем, які мають стратегічне значення. У даному випадку слід наголосити, що зростання потреб уряду у внутрішніх фінансових ресурсах для покриття державних боргів поставитиме під сумнів можливість як скорочення податкового навантаження, так і зростання бюджетних вкладень у соціально-економічний розвиток, що, в свою чергу, призведе до скорочення сукупного попиту і стимулювання інфляційних процесів.

Хоча економічна наука не дає однозначного висновку щодо залежності між величиною податкових надходжень, обсягами державних видатків і темпами економічного зростання та інфляції, проте чітко доведено, що насправді важливий не їх обсяг, а функціональна структура. За невеликим винятком, причини різноманітних витрат держави не можуть бути зведені до окремих "провалів" ринку, вони мають комплексну природу. Однак кожний вид бюджетних витрат має безпосереднє відношення або до ринку збуту, або до фонду нагромадження чи фонду споживання. З погляду відтворення, цей вплив може бути позитивним або негативним. Ефективність податкової політики особливо залежить від умінь обґрунтувати оптимальну структуру політики видатків держави. Сьогодні за деякими видами витрат Україна близька або й навіть випереджає розвинені країни, однак рівень їх віддачі потребує суттєвого підвищення.

Відсутність, суперечливість чи невизначеність стратегічних пріоритетів перешкоджає виробленню збалансованої податкової політики щодо впливу

на інфляцію. Стратегічна ефективність податкової політики залежить від того, яким чином вона пов'язана з іншими складовими економічної політики, і насамперед – з грошово-кредитною політикою.

Податкова політика формується на політичній арені, що дуже ускладнює ефективність та дієвість її використання для стабілізації інфляційних процесів. Як це не парадоксально, але дефіцити бюджетів мають властивість бути політично привабливими, а надлишки сприймаються у політичному плані болісно. Іншими словами, можливо, існує політична схильність на користь дефіцитів, тобто податкова політика може уособлювати пристрасть до стимулювання економіки та інфляції. Зниження податків є політично популярним, як і збільшення урядових видатків, особливо, якщо це дозволяє виборцям політиків, які обстоюють таку політику, користуватися її перевагами. Навпаки, підвищення рівня податкового навантаження не подобається виборцям, а зменшення урядових видатків є політичним ризиком.

Окремі економісти підкреслюють, що мета політиків – це не обов'язково діяльність в інтересах національної економіки, а, імовірно, прагнення до переобрання [2]. Політики можуть свідомо використовувати елементи податкової політики для максимізації підтримки виборців навіть тоді, коли їхні фінансові рішення дестабілізують економіку та стимулюють інфляційні процеси. Згідно з цією точкою зору, податкова політика може використовуватися в егоїстичних політичних цілях і спричиняти економічні коливання.

Перейдемо тепер від практичних проблем застосування податкової політики до основних критичних зауважень. Суть ефекту витіснення у тому, що стимулююча податкова політика веде до

зменшення податкового навантаження та підвищує процентні ставки і зменшує інвестиційні видатки. Це послаблює або взагалі ліквідує стимули податкової політики щодо регулювання рівня інфляції.

Припустимо, що економіка перебуває у фазі спаду і уряд використовує дискреційну податкову політику, вдаючись до збільшення державних видатків без збільшення податкового навантаження. Уряд виходить на ринок запозичень для фінансування дефіциту. Спричинене цим зростання попиту на гроші підвищує процентну ставку – ціну, що її платять за отримання грошей у позику. Оскільки інвестиційні видатки обернено пропорційні процентній ставці, частину інвестицій буде відкинуто або витіснено. Проте, хоча мало хто ставить під сумнів описану логічну схему, все ж серед економістів немає згоди щодо ефекту витіснення [2]. Обґрунтування полягає в тому, що в умовах спаду стимули, створені збільшенням державних видатків без зміни тактики податкової політики, ймовірно поліпшать сподівання прибутковості фірм, які є важливим визначником інвестицій. Отже, інвестиційні видатки, зовсім не повинні зменшуватися, а можуть навіть зростати – адже податкові зміни обов'язково повинні бути закладені у стратегію податкової політики для регулювання інфляції.

Окремі економісти вважають, що дефіцитні видатки нейтралізуються адекватним зростанням приватних заощаджень. Люди усвідомлюють, що дефіцитні видатки сьогодні вимагатимуть вищих податків з них або їхніх дітей. Тому люди збільшують свої нинішні заощадження (зменшують поточне споживання), бо очікують вищого рівня оподаткування. Бюджетний дефіцит – державні від'ємні заощадження – спричиняє зростання приватних заощаджень. Цей зв'язок називають теоремою еквівалентності

Рікардо, за іменем англійського економіста Давіда Рікардо, який вперше сформулював її на початку XIX століття [4]. Теорема гласить, що фінансування дефіциту через отримання позик має такий самий обмежений вплив на ВВП, як і фінансування його через підвищення рівня податкового навантаження. Зростання видатків внаслідок збільшення державних витрат або зниження податків частково або повністю нейтралізується зменшенням споживання, спричиненим збільшенням заощаджень. Тому сукупний попит і реальний ВВП не зростають, як прогнозувалося. Податкова політика виявиться або зовсім неефективною, або її впливи будуть серйозно ослаблені. Цю теорію і досі піддають критиці. Основою цієї критики виступають історичні факти існування розвинутих країн. Великі бюджетні дефіцити, що виникали під час криз, як правило, супроводжувалися зниженням, а не підвищенням норми національних заощаджень.

Проаналізуємо вплив податкової політики на інфляцію через ефекти витіснення на інфляцію за допомогою рисунків 1–3.

Припустимо, що неінфляційний рівень реального ВВП за повного використання потужностей становить 500 млрд. грн., як це показано на рис. 1. Для простоти аналізу наша крива сукупної пропозиції не має тут проміжного відрізка, який реально існує. Аж до рівня повного використання виробничих потужностей рівень цін залишається незмінним. Після досягнення економікою повного використання виробничих потужностей настає вертикальний відрізок кривої AS, так що будь-яке подальше збільшення сукупного попиту буде чисто інфляційним.

Спочатку вважатимемо, що величина сукупного попиту AD_1 дає рівноважний реальний обсяг виробництва 400 млрд.

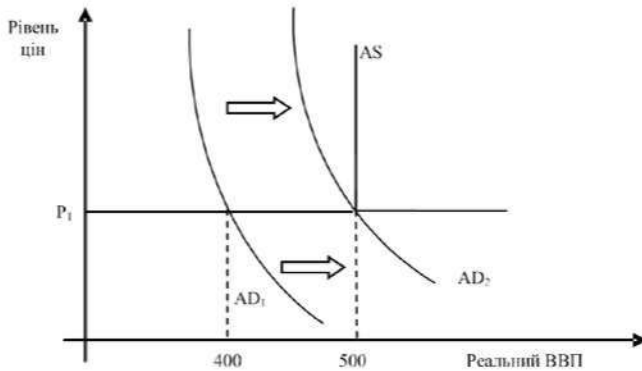

Рис. 1. Вплив рівня податків на рівень сукупного попиту [1]

грн. Припустімо тепер, що уряд вдався до стимулюючої податкової політики (зменшення податкового навантаження у розмірі 20 млрд. грн.) і це перемістило криву сукупного попиту вправо у положення AD₂. Таким чином, економіка досягла обсягу виробництва за повного використання виробничих потужностей без інфляції за ВВП у 500 млрд. грн. З попереднього аналізу дискреційної податкової політики нам відомо, що збільшення урядових видатків або зменшення рівня податків на певну суму спричинить значно більший вплив на ВВП за рахунок існування мультиплікатора. За відсутності зрівноважувальних чинників, або таких, що ускладнюють ситуацію, ця стимулююча податкова політика переміщує економіку із стану спаду до стану повного використання виробничих потужностей, що значно збільшує зайнятість.

На рис. 2 ситуацію дещо ускладнено: тут ми враховуємо ефект витіснення. Хоча податкова політика є стимулюючою і спрямована на переміщення сукупного попиту з положення AD₁

в положення AD₂, частину інвестицій витіснено, так що сукупний попит перебуватиме у положенні AD₃. Рівноважний ВВП зростає лише до 450 млрд. грн. замість бажаних 500 млрд. грн. і ефект витіснення може послабити дію фінансової політики.

На рис. 3 звернемося до реалістичної кривої сукупної пропозиції, яка містить проміжний відрізок. Не враховуємо тут ефект витіснення, так що фінансова політика пере-

міщує сукупний попит з положення AD₁, в AD₂. Якби крива сукупного попиту мала таку саму форму, як на рис. 1 та 2, повна зайнятість досягалася б за ВВП у 500 млрд. грн., а рівень цін залишався б P₁. Проте, як видно, висхідний проміжний відрізок кривої сукупної пропозиції зумовлює втрату частини приросту сукупного попиту внаслідок вищих цін. Ця реалістичніша форма кривої сукупної пропозиції нагадує нам, що коли економіка перебуває на проміжному відрізку кривої сукупної пропозиції, частина впливу стимулюючої податкової політики виявиться не у зростанні реального обсягу виробництва та зайнятості, а в інфляції.

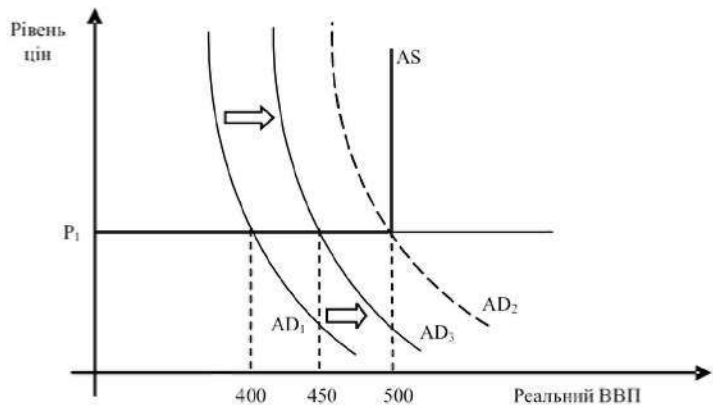

Рис. 2. Вплив рівня податків на рівень сукупного попиту з врахуванням ефекту витіснення [1]

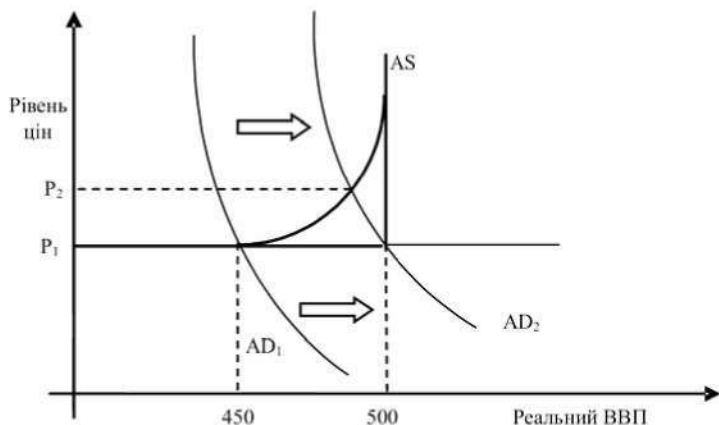

Рис. 3. Вплив рівня податків на рівень сукупного попиту за реальних умов [1]

Зростання реального ВВП зменшилося. Зокрема, рівень цін зріс від P_1 до P_2 і реальний обсяг виробництва збільшився лише до 450 млрд. грн.

Крива сукупного попиту на рис. 3 перемістилася з положення AD_1 у положення AD_2 , але висхідний відрізок кривої AS означає, що переміщуємося вгору по кривій AD_2 з рівня цін P_1 до рівня цін P_2 . У реальному світі податкова політика, спрямована на досягнення економічного зростання, не може вийти за межі реальності, обумовленої висхідним відрізком сукупної пропозиції.

Припустимо, що економіка нашої держави перебуває у стані спаду і рівень податкового навантаження змінено так, щоб збільшити сукупний попит і ВВП, не спричинивши інфляції (наприклад, сукупний попит змінився з AD_1 до AD_2 на рис. 4). Тепер припустимо, що в економікахосновних торговельних

партнерів України (наприклад в Росії) несподівано і швидко почалось піднесення. Чистий експорт України зростає, сукупний попит збільшиться надто швидко і країна зазнає інфляції попиту. Якби заздалегідь було відомо, що чистий експорт України значно зростає, уряд міг би здійснювати менш стимулюючу податкову політику. Річ у тому, що залучення України до

світової економіки поряд із вигодами має і такі невітніші для економіки наслідки, як звуження оперативності при практичній реалізації тактики податкової політики.

При аналізі ефекту витіснення ми дійшли висновку, що стимулююча податкова політика шляхом зменшення податкового навантаження може збільшувати процентні ставки, зменшувати обсяг інвестицій і послаблювати практичну реалізацію податкової політики щодо регулювання рівня інфляції.

Звернемося тепер до можливості безпосереднього зв'язку між стратегією та тактикою податкової політики і сукупною пропозицією. Економісти визнають, що

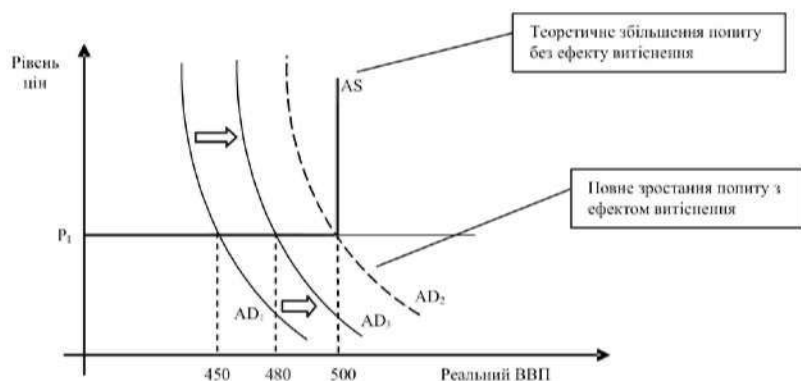

Рис. 4. Зміна сукупного попиту при умові, що економіка України є складовою світового господарства [1]

податкова політика може змінювати сукупну пропозицію і впливати на ті зміни, які можуть виникнути у співвідношенні рівень цін – реальне виробництво – інфляція.

Припустимо, що на рис. 5 сукупний попит й сукупна пропозиція становлять відповідно AD_1 і AS_1 , так що рівноважний рівень ВВП – Q_1 , а рівень цін – P_1 . Припустимо тепер, що рівень безробіття за Q_1 , надто високий і треба вдаватися до стимулюючої податкової політики у формі зниження податкового навантаження. Вплив на сукупний попит при цьому полягатиме у його збільшенні від AD_1 до, скажімо, AD_2 .

Це переміщення збільшує реальний ВВП до Q_2 , але водночас і підвищує рівень цін до P_2 .

Як може зниження податків вплинути на інфляцію через сукупну пропозицію? Частина економістів – їх називають прихильниками економіки пропозиції – вважає, що зменшення рівня податків перемістить криву сукупної пропозиції вправо. Зниження податкового навантаження збільшить використовуваний дохід, що збільшує і заощадження домогосподарств. Аналогічно, зменшення рівня податків на бізнес збільшить прибутковість інвестицій. Отже, зменшення податків збільшить заощадження та ін-

вестиції і, відповідно, збільшить норму нагромадження капіталу. Розмір національного виробництва – виробничих потужностей країни – зростатиме швидше та інфляційні процеси сповільнюються.

Завдяки усім цим взаємозв'язкам і каналам зниження рівня податків переміщуватиме криву сукупної пропозиції вправо, з положення AS_1 в AS_2 на рис. 5, що знижуватиме інфляцію та збільшуватиме реальний ВВП.

Жорстка податкова політика, яка зберігається в українській економіці сьогодні та зберігатиметься, в разі поступового здійснення податкової реформи, тривалий час, суттєво посилює відповідальність держави за використання вилучених до бюджету ресурсів у спосіб, який максимально стимулюватиме стабільність всіх макроекономічних показників, зокрема інфляції. Отже, стратегія і тактика податкової політики мають здійснюватися у жорсткій ув'язці з підвищенням ефективності власне самої податкової політики в частині її впливу на інфляційні процеси та узгодженості із грошово-кредитною політикою. Політика пристосування бюджету під об'єми виробництва і доходів, що знижуються, безперспективна. З огляду на те, що за

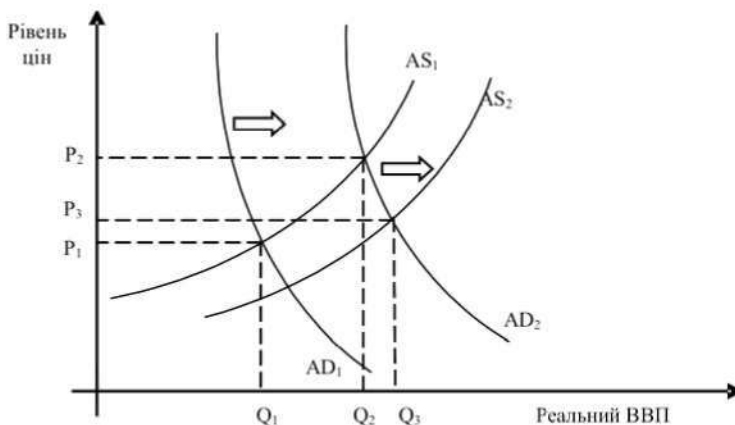

Рис. 5 Вплив податкової політики на сукупну пропозицію [1]

роки ринкових перетворень в Україні за рахунок постійного послаблення податкового навантаження відбулось значне скорочення державних витрат на фінансування закладів науки, культури, соціальної сфери, які формують сукупну пропозицію, подальше зниження сукупних видатків

неприпустиме, оскільки спричиняє як стратегічне відставання українського суспільства від прогресу світової цивілізації, так і наростання загрози прихованої інфляції та соціальної напруженості. Існує певний оптимум розміру бюджету, що визначає його ефективність як макроекономічного регулятора інфляційних процесів, нижче якого фіскалізація державної політики неминуча.

Література

1. Крисоватий А., Луцик А. Податки і фіскальна політика: Наєч. посібник. – Тернопіль, 2003. – 312 с.
2. Кемпбел Р. Макконелл, Стенлі Л. Брю. Аналітична економіка: Принципи, проблеми і політика. Макроекономіка. Частина 1. – Львів, 1997.
3. Налогообложение: теории, проблемы, решения // В. П. Вишневский, А. С. Веткин, Е. Н. Вишневская и др.; под общ. ред. В.П. Вишневского. – Донецк: ДонНТУ, ИЭП НАН Украины, 2006. – 504 с.
4. Риккардо Д. Сочинения: В 3-х т.: Пер. с англ. – М.: Госполитиздат, 1955. – Т. 1: Начала политической экономии и налогового обложения. – С.341.
5. Стиглиц Дж. Экономика государственного сектора. – М., 1997. – С.108.
6. Тамбовцев В. Об экономическом росте и размерах государства // Вопросы экономики. – 2003. – № 6.
7. Тарасова С.В. Экономическая теория благосостояния. Учебное пособие. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 239 с.
8. Long-term Trends in Tax Revenues of OECD member Countries 1955–1980. – Paris: OECD, 1981. Revenue Statistics of OECD Member Countries. – Paris: OECD, 2000.